

Inhoud

Proloog	II
Eerste deel: het begin	13
Tweede deel: na de eerste maanden	91
Derde deel: na het eerste jaar	139
Vierde deel: en verder	213
Nawoord	248
Dankwoord	250
Bronnen	251

Proloog

Stel je een vrouw voor. Een gewone vrouw. Misschien zou je haar nog een meisje noemen, afhankelijk van hoe oud je zelf bent. Stel je voor dat je die vrouw bent, je hele leven al, met alle goede en slechte eigenschappen die die vrouw heeft. Stel je nu voor dat er iets gebeurt met die vrouw, met jou, waardoor je opeens niet meer alleen die vrouw bent, maar ook iemand anders. Stel je voor dat je twee vrouwen wordt. De een wordt verheerlijkt, de ander verfoeid. Al eeuwen, al millennialang. Stel je voor hoe je zoveel mogelijk probeert te leven als de vrouw die wordt verheerlijkt, hoe je de andere vrouw diep wegstopt, maar je telkens weer de verfoeide vrouw lijkt te worden. Hoe je hoopt dat die twee vrouwen die je bent op een dag zullen samensmelten, elkaar stevig vasthoudend, hun armen om elkaar heen geslagen, hun haren in de wind. Dat ze zo dicht bij elkaar zijn dat ze in elkaar verdwijnen. Dat ze weer één vrouw worden. Je weet dat dit nooit gebeuren zal, omdat de een de ander zal wegduwen, als het erop aankomt. Niet omdat ze dat wil, maar omdat ze weet dat ze niet alleen zijn, dat de mensen altijd kijken, ook al zie je ze zelf niet. Ze kunnen niet worden verenigd, ze kunnen amper naast elkaar bestaan. Stel je voor dat wat ze het allermooist aan elkaar vinden, ze ook het allerlelijkst aan elkaar vinden. Hoe daarmee te leven?

Stel je dat allemaal voor, want daarover gaat dit boek.

Eerste deel: het begin

Over toen ik jong was en dacht dat ik moeder wilde worden

In de herfst voordat alles begint ruimen mijn moeder en ik de zolder van mijn ouderlijk huis op. We komen boekjes tegen waarin de leidsters van de crèche hebben beschreven hoe ik was. Kennelijk was ik nogal praatgraag, soms nukkig, met een sterk ‘eigen willetje’, hoewel ik ook heel lief kon zijn. Daarnaast vind ik een vriendenboekje uit mijn basisschooltijd terug. Het is een boekje dat ik aan mijn klasgenoten gaf, waarin zij dan antwoord gaven op vragen als ‘hoe lang ben je’ en ‘wat is je lievelingskleur’. Ik had de eerste bladzijde zelf ingevuld, of althans, aan het handschrift te zien had mijn moeder voor mij de antwoorden opgeschreven.

Op elke bladzijde was een klein kader afgedrukt. Het was de bedoeling dat diegenen die in het boekje schreven daar een pasfoto van zichzelf in plakten, de meeste kinderen tekenden er iets in, lieten het vakje leeg of schreven ‘foto komt nog’. Op mijn eigen pagina had ik natuurlijk wel een foto geplakt. Ik had kort krullend haar en groene ogen, ik droeg een witte coltrui met daarover een groen jurkje dat ik vaak aanhad en mooi vond. Ik herinner me dat ik het om moest wikkelen en dat het even duurde voordat ik onder de knie had hoe ik de lange groene banden moest vaststrikken. Ik lach op die foto. Het is een betere foto dan die van een jaar daarvoor toen ik ziek was. Ik had toen een koortsige blos zoals bijna alleen zieke kinderen die kunnen hebben en zag er precies zo uit zoals mijn zoon er nu uitziet als hij ziek is. Toen hij een keer opeens echt hoge koorts kreeg, wilde hij alleen nog maar op mij liggen, terwijl ik op een stoel

zat. Ik zat iets achterover en hij lag met zijn buik op mijn buik, zijn hoofd opzij met zijn achterhoofd tegen de zijkant van mijn gezicht. Iets ouder dan een jaar was hij toen en tot die tijd had ziekte zich nooit op deze manier geuit in zijn gedrag. Op het moment dat hij zo ziek op me lag, voelde ik me voor een van de eerste keren echt een moeder.

Een van de laatste vragen uit het boekje, na ‘Wat is je lievelingsprogramma?’ (het aanbod aan televisieprogramma’s was groot in mijn jeugd) en ‘Wie is je lievelingszanger of zangeres?’ (waarop mijn antwoord ‘Kinderen voor Kinderen’ was) is ‘Wat wil je later worden?’. Daar blijkt ik ‘moeder’ te hebben ingevuld.

Het treft me. Ik kan me niet herinneren dat ik als kind echt zo graag moeder wilde worden, liever dan al het andere. Liever dan circusartiest of goochelaar, liever dan bakker of fee. Mijn hele leven lang wist ik dat ik graag een kind wilde, maar het worden van een moeder, daar had ik tot de geboorte van mijn zoon twijfels over gehad. Niet dat die twijfels weg waren na zijn geboorte, maar toen waren ze inmiddels zinloos.

Die avond vraag ik mijn moeder naar het vriendenboekje en specifiek naar of zij zich kan herinneren dat ik vroeger zo graag moeder wilde worden. Ze lacht. ‘Nee,’ zegt ze.

Het lag blijkbaar anders.

In groep twee was er in het lokaal een poppenhoek waarin ik vaak speelde met mijn vriendinnen Sophie en Pauline. Iedereen had in ons kinderspel een rol en de rollen werden uitgedeeld door Pauline. Zij was de baas en dus werd ze zelf de moeder, Sophie mocht de vader spelen, en ik moest, vanwege mijn kleine voorkomen, iedere keer weer de baby zijn. Dit hield in dat ik me eigenlijk niet mocht bewegen en ook niet kon praten. Het enige wat ik mocht was stil op mijn knieën op het kleed zitten en ‘gha gha gha gha’ zeggen.

Het antwoord dat ik gaf op de vraag over mijn toekomst was volgens mijn moeder vooral ingegeven door deze situatie, waarin ik mij vaker dan me lief was bevond. Mijn vader vertelde

gedurende mijn jeugd regelmatig over die keer dat hij me van school haalde en ik boos was. Toen hij me op weg naar de fiets vroeg wat er scheelde, schijn ik gezegd te hebben: ‘Ik moest van Pauline alwéér de baby zijn.’

Ik herinner me de poppenhoek en ook de blokkenhoek die eraan grensde, met de grote rechthoekige blokken, waar ik zo veel liever wilde zijn als ik me weer niet mocht bewegen.

Dat ik geen genoegen wilde nemen met de rol van de baby, maar me deze toch lange tijd liet aanleunen, was inderdaad veel meer hoe ik mezelf herinnerde.

Ergens is het ironisch, zo boos als ik toen was omdat ik de baby moest zijn, zo boos werd ik toen ik eenmaal de moeder was geworden. Maar tegelijkertijd is het heel logisch en heeft het alles te maken met het onder druk worden gezet om een rol aan te nemen die je niet past.

Over dit boek

Dit boek gaat over woede. Het is een zoektocht naar hoe mijn woede ontstond, naar waar ze vandaan kwam, naar waarom ze er is. Een beschrijving van woede op haar lelijkst en mooist. Bij mij ontstond de woede na de geboorte van mijn kind. Ik wil proberen zo eerlijk mogelijk te zijn, ook als ik daarmee het risico loop soms te veel van mezelf te delen. Want hoewel sommige mensen me meewarig aankeken als ik erover begon, zijn er ook altijd vrouwen geweest, die zachtjes, fluisterend, zeiden dat ze ook zo boos waren. Zo ontzettend kwaad. Ik wil dat de boze vrouwen dit boek lezen en weten dat ze niet alleen zijn en dat het terecht is dat ze boos zijn. Dat de woede niet verstopt hoeft te worden. Dat je je voor de woede niet hoeft te schamen.

Bijna alles wat ik op het internet vind over woede na de bevalling, wijst me in de richting van postnatale depressies. Als ik mensen over mijn woede vertel, vragen ze als eerste of ik zeker weet dat het dat inderdaad niet is. Maar ik ben niet depressief, ik ben boos. Daarnaast wil ik niet dat mijn woede, waarvan ik vind dat zij in elk geval deels gerechtvaardigd is, in een medisch spectrum belandt. Ik wil geen pillen, ik wil geen afwijking hebben. Ik wil niet dat je wat ik heb kunt opzoeken in de DSM-5. Een tijd na mijn bevalling zegt mijn huisarts tegen me dat depressie stilstand is, terwijl ik vooruit wil. Het is opvallend hoe mensen de woede die ik voel proberen te veranderen in een sociaal acceptabeler alternatief. Ze willen dat ik niet woedend ben, maar somber. Ze willen de agressie vervangen door verdriet.

Terwijl ik de woede die ik voel, die wellicht ook best onredelijk is, helemaal niet kwijt wil. Ik wil haar omarmen, zonder

helemaal door haar te gronde gericht te worden. Ik vind dat ik boos mag zijn, zonder dat we dat een depressie noemen, ook al betekent het dat ik soms mijn woede niet onder controle heb.

Volgens Aristoteles is woede een drang naar wraakneming die met pijn gepaard gaat en volgt op een geringschattende bejegening van iemand die daar geen legitieme reden toe had, lees ik in *Woede en vergeving* van filosoof Martha Nussbaum.

Nussbaum schrijft dat woede een complexe emotie is omdat ze zowel pijn als genot behelst. Ik begrijp dat en denk aan zeerover Jenny uit *De Driestuiversopera* van Bertolt Brecht. Zeerover Jenny is een kamermeisje in een goedkoop hotel. De mensen kijken op haar neer en dus droomt ze van wraak. Ze droomt dat een piratenschip met acht zeilen en vijftig kanonnen de haven zal binnenvaren, de hele stad in puin zal leggen, behalve het hotel. Ze fantaseert hoe de piraat het hotel zal binnenkomen, nadat hij alle stadsmensen geketend heeft en aan haar zal vragen wie er sterven moeten. En dat we haar dan zullen horen zeggen: ‘Allen! En als hun hoofd de grond raakt, roep ik “Hoppla!”’ Ze geniet zichtbaar van haar wraak op de mensen die haar gekleineerd hebben.

Soms droom ik net als Jenny van wraak. Regelmatig wens ik mensen, die ik mijn ogen vervelend perfect zijn, in gedachten huilbaby’s en nachtbrakers toe. Als hun kinderen die fases voorbij zijn, vestig ik mijn hoop op een verschrikkelijke pubertijd. Ik kijk uit naar het moment waarop ik kan zeggen: ‘Och, wat erg voor jullie, het was altijd zo’n makkelijk kind’, terwijl ik een glimlach nauwelijks kan onderdrukken.

Bij Aristoteles, schrijft Nussbaum, heeft de woede een doelwit en dit is een persoon die op onrechtmatige wijze schade heeft toegebracht. Daarin verschilt woede van verdriet: verdriet heeft geen doelwit, maar is gericht op de schade of het verlies zelf. Volgens Nussbaum is de definitie van Aristoteles te beperkt, omdat niet elke krenking die we als mens ervaren een kleinering is.

Haar definitie van woede is iets breder, zodat er ook ruimte is voor 'de vele gevallen waarin mensen zich denigrerend of beledigend uitlaten, zonder te beseffen dat ze dat doen'. Ze schrijft hoeveel woede te maken heeft met statuskrenking. Zonder dat het per se de bedoeling is, kunnen mensen in hun status gekrenkt worden door een patroon van opvattingen en gedragingen.

Nussbaum besluit haar essay als volgt:

We zijn geneigd tot woede indien we ons onveilig voelen of het ons ontbreekt aan greep op het onderdeel van onze strevingen dat belaagd wordt – en indien we die controle verwachten of verlangen. Woede mikt op herstel van verloren controle en bereikt in elk geval vaak nog wel een illusie van herstelde controle. Voor zover een cultuur mensen aanmoedigt zich kwetsbaar te voelen voor smaad en geringschattende bejegeningen in allerlei soorten situaties, stimuleert ze de wortels van op status geconcentreerde woede.

Ik ben boos omdat ik me onveilig gevoeld heb. Ik ben woedend omdat er iets gebeurd is met mijn status als individu.

Over zwanger zijn

Toch werd wat ik had opgeschreven in dat vriendenboekje op een dag waarheid. Ik werd zwanger. Daar waren maanden aan voorafgegaan. Maanden van elke keer in spanning wachten op een ja of nee. Maanden waarin ik mijn cyclus minutieus in de gaten hield. Tijd waarin ik hoopte en dacht over ‘wat als’. Tijd die ik misschien nodig had om aan het idee te wennen. Ook tijd die ik beter aan iets anders had kunnen besteden dan aan piekeren en aan de onzekerheid die mijn gedachten gevangen hield. Tijd waarvan ik nog niet wist hoe kostbaar die ooit zou zijn. Keer op keer vervloekte ik de mensen die zeiden: ‘Het was in één keer raak.’ Ik had een regelrechte hekel gekregen aan stellen die een kind verwachtten en zeiden: ‘We waren er eigenlijk helemaal niet zo mee bezig. Het gebeurde gewoon.’ Ik wou dat ik zo kon leven.

Ik was mooi zwanger, vond ik. Mijn zwangere buik leidde de aandacht af van mijn bovenbenen, die ik altijd aan de stevige kant had gevonden. Hierdoor leek het alsof mijn lijf zwanger veel meer in proportie was. Zeker in de laatste maanden van mijn zwangerschap was ik tevreden over hoe dun mijn armen en benen afstaken bij mijn buik.

Mijn vriend en ik waren in Georgië toen er voor het eerst iets van een buikje te zien was. We gingen wandelen in Toesjeti, een gebied vlak onder de grens met Tsjetsjenië. Het leek alsof de tijd er eeuwen had stilgestaan. De dorpen die boven op de bergen lagen waren in de winter afgesloten, omdat de onverharde weg ernaartoe dan te gevaarlijk was. De meeste bewoners spendeerden hun winters in het dal en hun zomers in de bergen.